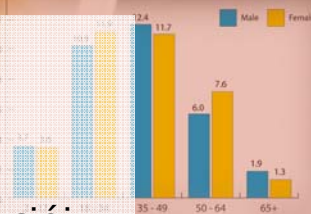

Szabó Mihályné

A család szerepe, jelentősége, funkciói,
kapcsolatfelvétel, a család
megismerésének módszerei, technikái

A követelménymodul megnevezése:

Személyes gondoskodási feladatok az alap- és szakosított ellátások területén

A követelménymodul száma: 1853-06 A tartalomlelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-007-50

A CSALÁD SZEREPE, JELENTŐSÉGE, FUNKCIÓI, KAPCSOLATFELVÉTEL, A CSALÁD MEGISMERÉSÉNEK MÓDSZEREI, TECHNIKÁI

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

Feltehetően krízishelyzetben lévő idős családról kap telefonon értesítést, a telefonáló /aki a házaspár egyik régi barátja/ elmondása szerint házaspárról van szó, akik nehezen mozognak, a szomszédok hoznak nekik élelmiszereket, a boltba nem járnak. Nehezen lehet velük kommunikálni, nem szívesen engednek be a lakásba senkit. Rokonokat, ismerősöket nem láttak náluk járn. Félő, hogy nincs aki gondoskodik róluk, ők pedig már nagyon nehezen tudják ellátni magukat.

A jelzés szerint olyan krízishelyzet alakult ki, amely szükségessé teszi a beavatkozást, de Ön nem ismeri a családot, mégis van már alapvető információja, hogy a segítségnyújtásra a háztartással, ügyintézésel kapcsolatos hétköznapi nehézségek megoldásában lesz szükség.

A probléma megoldásához a családot meg kell ismernie, és az alábbi kérdésekre kell választ kapnia:

A bajban lévő család is szeretne változtatni helyzetén, szeretné-e igénybe venni a segítségnyújtást?

A családtagok szeretnék gondoskodni egymásról, és tőlük telhetően ezért mindent megtesznek?

A családnak vannak-e lehetőségei a változáshoz?

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

1. A család szerepe, jelentősége

A néprajzi megközelítés a házasság szerint a családok három típusát különbözteti meg: monogám az a család, amely egy férfi és egy nő házasságán alapul. Poligám családról akkor beszélünk, ha a házasságot egy férfi több nővel köti. A legritkábban előforduló a poliandrián család, ahol egy nő több férfival házasodik.

A CSALÁD SZEREPE, JELENTŐSÉGE, FUNKCIÓI, KAPCSOLATFELVÉTEL, A CSALÁD MEGISMERÉSÉNEK MÓDSZEREI, TECHNIKÁI

A jogi megközelítés többek között a családon belüli hatalmi viszonyok, megoszlását vizsgálja. A korábbi évszázadokban elsősorban patriarchális családról beszélhettünk, ahol az apa, míg a matriarchális családban az anya jogán öröklődik a vagyon és vele a legfontosabb hatalmi viszonyok is.

A jelenlegi jogi szabályozás szerint egyenes ági rokonság azok között van, akik közül az egyik a másiktól származik. Ők alkotják a magcsaládot, míg oldalági rokonságról beszélünk akkor, ha legalább egy közös felmenő rokon van a felek között.

Családnak nevezzük a szociológiában az olyan együtt élő kiscsoportot, amelynek tagjait vagy házassági kapcsolat, vagy leszármazás, más szóval vérségi, kivételes esetben örökbefogadási kapcsolat köti össze.

A szociológiai a családszerkezetet is vizsgálja. Ha csak két generáció (szülők, gyerekek) él együtt, akkor családmagról, vagyis nukleáris családról beszélünk. Ha kettőnél több generáció él együtt, akkor nagycsaládról van szó. Természetesen előfordul, hogy sem kis-, sem nagycsaláddal nem találkozunk tiszta formában. Azt a családot, amelyben az elvált szülő egyedül neveli gyermekét, családtöredéknek hívjuk.¹Európai viszonyokat tekintve csupán Kelet-Európa néhány részén léteznek ma is a nagy, komplex háztartások, ahol sok gyermek és több generáció él együtt. Európa többi részére meghatározott, úgynevezett nukleáris család a jellemző. Itt az emberek általában későn házasodnak és aránylag kevés gyerek születik. A házasság majdnem mindig új otthon létrehozásának szándékával társul, csak ritkán célozza a szülővel való együttélést.

A család formái:

- Kiscsalád: férjből, feleségből és egy vagy több gyermekből áll. A gyereknevelés hatással van a család időbeosztására és gazdasági forrásaira. A gyermektelen házaspárokat is a kiscsaládokhoz soroljuk.
- Nagycsalád: a kiscsalád tagjain kívül magában foglalja a rokonokat is. Ez a család sokszínű segítséget nyújt az ellátásra szoruló családtagoknak.
- Egyszülős (csonka) család: az egyik szülő kivált a kiscsaládból halál, válás vagy elköltözés miatt, vagy úgy, hogy egyedülálló személy gyermeket vállal vagy fogad örökbe.
- Vegyes család: a szülők saját gyermekeket hoznak előző kapcsolataikból, vagy házasságukból az új családba és van közös gyermekük is.
- Család nélküli család: A gyermekek felnőttek, új családot alapítottak, egyik szülő kivált a családból halál, válás vagy elköltözés miatt (a családtag egyedül él).
- Nemzedékeket átugró család: nagyszülők gondozzák az unokákat.

Családias viszonyok:

- közösségi csoportok gyermekekkel /állami gondozott gyermekek lakóotthonai, SOS falu, nevelő szülőknél élő több nem vérszerinti gyermek/,

---

¹Forrás:

- együttélés, élettársi közösség / párok előző kapcsolatból hozott, vérszerinti vagy nem vérszerinti gyermekkel/,
- több felnőttből álló közösség / nem vérségi rokonság/,
- homoszexuális párok élettársi közössége, házassága.

Családtípusok:

1. Nukleáris család

A nukleáris család típusa az ipari forradalom hatására terjedt el, hiszen azzal, hogy a munkahely és lakóhely szétválása miatt megszűnt a család közös termelői funkciója, és az iskoláztatás általánossá vált, már nem volt szükséges a több generáció jelenléte. Az oldalági rokonok és a generációk is „letöredezték” a családról és abból csak a mag /nucleus/ maradt meg, innen ered a nukleáris család kifejezés. Családmagnak, vagy nukleáris családnak a szülőket, tehát az apát és az anyát, valamint a gyermekeket nevezzük. A nukleáris család működését nagymértékben meghatározza a házastársak, a szülők és a gyermekek, valamint a gyerekek egymás közötti kapcsolatának minősége, illetve a család környezetével való kapcsolata, annak nyitottsága, vagy zártsága. Ez a családtípus már önmagában is csökkenti az intenzív, sokoldalú kapcsolat lehetőségét, amely magával hozza a családok és családtagok elmagányosodásának problémáját is. Zrinszky László arra is felhívja a figyelmet, hogy a nukleáris családból hiányzik a több generáció együttéléséből származó nevelési helyzet, a többgyermekes családokra jellemző differenciált szereprendszer, kapcsolati és érzelmi gazdagság.

2. Többgenerációs család és a nagycsalád

A korábbi évszázadokra a nagycsalád volt jellemző, amelyen általában a patriarchális nagycsaládot értjük. Ez azt jelentette, hogy a férfiak és feleségeik együtt éltek gyermekeikkel, unokáikkal, testvéreikkel, azaz többgenerációs családról beszélhetünk. A nagycsalád feje a legidősebb férfi volt, vagyis az apa, nagypapa vagy a legidősebb férfitestvér, aki korlátlan hatalommal rendelkezett, elűzhette, kitagadhatta, sőt akár meg is üthette a családtagokat. Tisztelete a családon belül rendkívül nagy volt, például a családhoz tartozó asszonyok, nem szólíthatták meg, jelenlétében nem nevezhettek. A politikai, gazdasági viszonyok változása következtében mind inkább érzékelhetővé vált a női szerep családon belüli átalakulása, a családok méretének csökkenése, a különböző generációk szétköltözése. Ezt a folyamatot erősítette az építkezési szokások átalakulása, az egy-két szobás panel-lakások megjelenése. Napjainkban különbséget kell tenni a többgenerációs és a nagycsalád között. A többgenerációs családok többsége ma elsősorban a szülőkkel együtt élő fiatal házaspár 1-2 gyermekkel. Előfordul az is, hogy idős szülő költözik felnőtt házaspár házához, ha a szülő beteg és gondozása nem oldható meg másképpen, vagy ha az egyik szülő halála esetén a másik egyedül marad.

A nagycsaládnak pedig a kettőnél több gyermeket nevelő családot tartjuk. A három gyermekesek már nagycsaládnak számítanak.

A CSALÁD SZEREPE, JELENTŐSÉGE, FUNKCIÓI, KAPCSOLATFELVÉTEL, A CSALÁD MEGISMERÉSÉNEK MÓDSZEREI, TECHNIKÁI

A nagy-, illetve többgenerációs családhoz való tartozás számos élménnyel gazdagítja a gyermekek szocializációját, egy ilyen családban több lehetőségük van az együttműködés, a tolerancia átélésére. Egy jól működő nagy-, illetve többgenerációs családban a családtagok több személytől kaphatnak támogatást, megerősítést. Mindezek mellett nem szabad elfeledkezni a nehézségekről sem. A több gyermeket nevelő családoknál gyakran megfigyelhető a biztonságot nyújtó anyagi háttér hiánya, a pénzügyi nehézségek, rossz lakhatási viszonyok gyakran vezetnek a család szociális biztonságának elvesztéséhez. A nagycsaládban sokkal határozottabban jelen van az alkalmazkodás szükséglete, mint a kis családban. Több generáció együttélése során a leggyakrabban a generációk felfogása, életvitele közötti különbségek merülnek fel problémaként. Ennek feloldása komoly kompromisszumra való képességet követel a családtagoktól.

3. Egyszülős család

Egyszülős családban a szülő egyedül neveli gyermekét. 1970-es évek óta folyamatosan emelkedik az egyszülős családok aránya. Az egyszülős családdá válás okai között leggyakoribb a válás, de valamelyik szülő halála, vagy már a gyermek születésekor – általában – az apa hiánya is vezethet ahhoz, hogy a gyermek egyszülős családban nevelkedjen. Az egyszülős családoknak kisebb százalékát teszik ki az a forma, amikor az apa egyedül neveli gyermekét. Az egyszülős családban nevelkedő gyermekekkel kapcsolatban joggal felmerülhet a kérdés, vajon mennyire kerül hátrányosabb helyzetbe az egyszülős családban nevelkedő gyermek a teljes családban nevelkedő gyermekkel szemben? Ennek a kérdésnek megválaszolása igen nehéz feladat, hiszen gyakran szembesülünk azzal, hogy a látszólag teljes, de diszfunkcionálisan működő családban nevelkedő gyermek sokkal rosszabb helyzetben van, mint például az édesanyjával kiegyensúlyozott, biztonságot közvetítő légkörben élő gyermek. Azonban vannak olyan területek, amelyek miatt az egyszülős családban élő gyermekek hátrányos helyzetbe kerülhetnek. Hiányzik a szocializációjukból az egyik szülői minta, az apa vagy az anya szerep, nincs mindkét szülővel bensőséges és rendszeres kapcsolata.

4. Inaktív, idős házaspár családja

A nyugdíjba vonulás az élet egyik legnagyobb kihívása. Annak, aki nyugdíjba megy, megváltozik a napirendje, romlik az anyagi helyzete. Kevesebb felelősség terheli ugyan, de ezzel csökken a tekintélye is, és így a társadalmi és családi kapcsolatai is megváltoznak. A nyugdíjba vonulás gyakran önértékelési problémákhoz, identitásválsághoz vezethet, ami a mentális állapot romlását, betegségek kialakulását vonhatja maga után.

Ha szerető, segítő környezet veszi körül az idős embert, ha meglegedetten tekint vissza életére, könnyebben a berendezkedik a nyugdíjas életformára. A békés időskort több tényező is segítheti, a gyermekkori történésektől a szülő-gyermek kapcsolaton át, a saját sikeres szülői, szakmai életútja. A házastársi kapcsolatban az időskor a megnyugvás, újraközeledés időszaka is lehet. Némelyik házaspárnál ismét szimbiotikus, erős kötődés alakulhat ki. Ez viszont a társ elvesztése után súlyos hangulatváltozással, depresszióval is járhat.

2. A család funkciói

A család a legelső és érzelmileg mindvégig a legjelentősebb közösség életünkben, amely a társas viselkedés szokásrendjébe vezet bennünket. Az egyén és a társadalom közti közvetítő kiscsoport. A kultúra szokásait, szabályait, a külső elvárásokat jórészt itt tanuljuk meg.²

A család hagyományos funkciói:

- Oktatási, tanulási funkció: a gyermekek a szülőktől veszik át azokat az ismereteket amelyekkel, fenntartható a háztartás, a gyermeknevelés, a családi gazdálkodás, esetlegesen a családi mesterség folytatása.
- Termelői funkció: önellátó, családi hagyományokon alapuló termelés napjainkra kikerült a család keretei közül, nagyüzemi termeléssel állítják elő a fogyasztási cikkeket.
- Reprodukciós funkció: a gyermekvállalás a családok egyik fő mozgatórugója. Hazánkban az elmúlt évtizedekben jelentősen csökkent a lakosság, tehát kívánatos lenne a 3 vagy több gyermekes családok számának növekedése. Azonban különbséget kell tenni azok között a családok között. Vannak, akik tudatosan vállalják fel a több gyermek nevelését, és biztosítani tudják számukra mind a biztonságot nyújtó anyagi hátteret, mind pedig a szeretetteljes családi légkört. Vannak, akik számára a gyermekvállalás csak a család anyagi forráshoz jutásának lehetősége.
- Pszichoszociális funkció: a család egyik alapvető funkciója. A családtagnak fontos, hogy érzelmi szállal kötődjön a családhoz, a család tagjaihoz, része legyen a szociális kapcsolatrendszernek, legyenek viszonzott érzelmek a család részéről.
- Családi szocializáció és nevelés funkciója: a gyermek a családi szocializációs szint szerint tanulja meg, sajátítja el, interiorizálja azokat a gondolkodási és magatartási struktúrákat, társadalmi ismereteket, értékeket, normákat, magatartási szabályokat, szokás- és hagyomány rendszereket, amelyek szerint él, illetve élni fog.
- Szellemi és kulturális funkció: a család közvetíti, és egyben alakítja a kulturális értékeket, hagyományokat. Sajnos a létbiztonság megteremtése minden család számára időigényes, ezért a szellemi és kulturális funkció egyre hiányosabb. Sok családban hangsúlyozzák a vallás fontosságát, de a család értékrendjét nem a hit által képviselt értékek, hanem a fogyasztás /anyagi javak megléte/ határozza meg.

---

² Forrás: Bagdy Emőke

A CSALÁD SZEREPE, JELENTŐSÉGE, FUNKCIÓI, KAPCSOLATFELVÉTEL, A CSALÁD MEGISMERÉSÉNEK MÓDSZEREI, TECHNIKÁI

- Gondozó-ellátó funkció: az idősek és a gyermekek ellátását, gondozását a legtermészetesebb módon a család biztosítja. A gondozás kiterjed fizikai, mentális és érzelmi gondozásra is. A család mindennapi életének egyik lényeges része a családtagok szükségleteinek kielégítése. A rászoruló családtag gondozása, ellátása a család szokásos életvitelének kisebb-nagyobb módosításával oldható meg. A betegek, rokkantak ellátása csak egy bizonyos szintig vállalható fel családi keretekben, azt követően intézményes ellátást kell igénybe venni. Egészségügyi centrumokban, intézményekben, rehabilitációs és gondozási otthonokban sokkal, nagyobb eséllyel biztosítható a felépülés, a meglévő képességek szintentartása, a 24 órás felügyelet.
- Közéleti-politikai funkció: kiinduló pontja a társadalom politikai és közéleti mozgásairól különböző csatornákon /média, iskola, munkahely/ beérkező információk feldolgozása és értelmezése. Ezáltal alakul a család ideológiai beállítódása, társadalmi integrációja és társadalmi kapcsolata. Közvetlen befolyásoló tényezője a közvélemény és a társadalmi tudat.

A társadalmi változások alaposan átformálták a család hagyományos funkcióit. Módosult a termelői és a fogyasztói funkció is, a faluról városi panellakásokba való költözéssel sok családban az önellátás /zöldségtermelés, állattartás/ a fogyasztás /háztartás, étel/ tekintetében szinte teljesen megszűnt. A szegénység egyik okozója, hogy a rendszerváltáskor éppen ezek a családok maradtak munka nélkül, az öfenntartáshoz segélyekre szorulnak. A család termelő funkciójának és az öfenntartás visszaállításához sem anyagi forrással, sem megfelelő ismeretekkel /tanulási motiváció hiánya/ nem rendelkeznek. A segélyekből egyik napról a másik napra élnek, a lakásukból a szolgáltató sokszor kiköti a melegvizet, gyakorta csak a lakhatási támogatások igénybevételével biztosított a fűtés, villany, víz. Mindez hatalmas terhet ró a szociális ellátó rendszerre.

Ezekben az esetekben a családi rendszer diszfunkcionálisan működhet. Ez azt jelenti, hogy megmerevedett és célszerűtlen viselkedési mintákat közvetít, megpróbálja lezárni határait a külső környezet hatásai elől, belső egyensúlya pedig nagyon instabil. Több szempontból, többféle megközelítésből is beszélhetünk a család diszfunkcionalitásáról. Az egyik ilyen eset, amikor egy-egy új családfejlődési szakaszban felmerülő új feladattal, szerepváltozással nem tud megbirkózni a család /serdülőkorba lépő gyermekek nevelése/. Ez történik például akkor, ha az előző időszak számos értékének elvesztése miatti frusztráció nagy, vagy ha az új helyzethez való alkalmazkodás a merev szabályok miatt nehezített /egyedül maradó idős család/. Az egészséges családoknál a családtagok nagy mozgásszabadsággal rendelkeznek, de nem úgy, hogy veszélyeztetnék a családot. Az ilyen család nem zárkózik el a külvilágból érkező hatások elől, azokat könnyebben befogadja, és rugalmasan reagál azokra. Így képes problémáival kapcsolatban is új megoldások találására. A súlyosan diszfunkcionális, rosszul működő családok kevés figyelmet fordítanak a családtagok egyéni érzékenységére, véleményére. Mereven ragaszkodnak olyan szabályokhoz, melyek meggátolják a család fejlődését, változását például: – „A felnőttnek mindig igaza van”!– „Amíg az én kenyeremet eszed azt teszed, amit én mondok”!–

Családi életciklusok

A családi élet fejlődési folyamatában elkülöníthető ciklusok /szakaszok/ vannak, amelyek mindig újabb és újabb megoldandó feladatokat adnak a családnak. Az új életciklus elérése új működési mód kialakítását is szükségesé teszi, amelyből mindig konfliktusok adódhatnak.

Családi életciklusok:

- újonnan házasodott pár gyermek nélkül,
- első gyermekét váró és csecsemőt nevelő család a gyermek 2 éves koráig,
- kisgyermekes család a gyermekek 2-7 éves koráig,
- család iskolás gyermekekkel,
- serdülő gyermekeket nevelő a család a gyermekek 14-18 éves koráig,
- felnőtt gyermekeket útra indító család,
- magukra maradt, még aktív szülők családja,
- inaktív, idős szülők családja.

Konfliktusok adódhatnak a családban azokból a tevékenységből is, amellyel a családtagok hatni kívánnak egymásra.

3. Kapcsolatfelvétel a családdal

Leggyakrabban a direkt kapcsolatfelvétel jellemző a családsegítés során:

- olyan családokkal, amelyek nem önként jelentkeznek. Segítségnyújtásra, azonnali beavatkozásra van szükség, mert krízishelyzet alakult ki. A jelzés rendszerint telefonhívás vagy email formájában történik, mely során a szociális segítő összegyűjti az elsődleges információkat a családról, és röviddel ezek után sor kerül az első családlátogatásra.
- olyan családban alakul ki krízis, mellyel a segítő már munkakapcsolatban van, de korábban nem volt szükség intenzív beavatkozásra. Ekkor gyakoribbak, hosszabbak a találkozások, mások az alkalmazott módszerek. A segítő jól tudja kamatoztatni a korábban befektetett munkáját, a kialakult bizalmat.
- olyan családok, ahol a gyereket már védelembe vették. A védelembe vétellel egyidőben a jegyző előírhatja a család számára a családsegítővel való együttműködést. Amennyiben ez nem vezet eredményre, akkor megtörténhet a gyermekek családból való kiemelése. Az a tény, hogy a gyereket védelembe veszik nemcsak az ez után következő eljárásokat határozza meg, hanem visszahat a család működésére is.

A segítő kapcsolatfelvételi lehetőségei:

A CSALÁD SZEREPE, JELENTŐSÉGE, FUNKCIÓI, KAPCSOLATFELVÉTEL, A CSALÁD MEGISMERÉSÉNEK MÓDSZEREI, TECHNIKÁI

A kliens által kért nem rendszeres anyagi támogatás /élelmiszersegély/, gyermekének magántanulói jogviszonyba való áthelyezése, vagy a szolgáltatások igénybevétele során a családtagokkal való beszélgetés, tanácsadás. Ezzel egyben kezdetét veszi a családsegítés folyamata is, ennek célja, hogy a kliens bátorítást kapjon a problémák elmondására, hogy a családtagok egyéninek tekintett problémáival való foglalkozás mellett az egész család álljon a beavatkozás középpontjában.

Melyek azok a szolgáltatások, amelyek során célzott beszélgetést kezdeményezhetünk a családdal?

- jogi tanácsadás, érdekképviselet,
- tájékoztatás az igénybe vehető támogatásokról/ utazási kedvezmények, adott helyzetnek megfelelő támogatásokhoz való hozzáférés/,
- információs központ működtetése/ internet használata, adatbank/,
- kiscsoportok működtetése / készségfejlesztés/,
- szolgáltatások nyújtása az iskolában és a lakóközösségben,

4. A család megismerésének módszerei, technikái

A család megismerésének első lépései

- Az eset tanulmányozásával az igények, a célok meghatározása alapján, az alkalmazható szakmai tudás, gyakorlati tapasztalat felelevenítése, felfrissítése, ha szükséges kiegészítése.
- A módszerek és technikák kiválasztásakor érdemes arra gondolni, hogy a konkrét feladat megoldása elsősorban milyen konkrét beavatkozást igényel? Fontos, hogy olyan módszereket alkalmazzunk a család megismerésében, amelyek nem lépik túl a segítség kompetenciahatárait.
- Elemzések, felmérések elvégzése, az adatok értékelése, a segítség meghatározott igényeire és céljaira való vonatkoztatása. Az adatok kezelésében, értelmezésében a soha nem szabad elvetni más, eltérő értelmezések lehetőségét. Nem egyértelmű eredmények esetén szükséges a szakmai konzultáció, más szakmai kompetenciák bevonása.
- Probléma-meghatározás, illetve a családsegítést igénylő helyzet meghatározása. A családi krízis helyzetekből adódó célok, igények lehetőleg minél pontosabb meghatározása kiinduló feltétele a hatékony segítségnek.

A család megismerésének módszerei

1. Esettanulmány:

Minden család krízishelyzete más és más, nem lehet azonos helyzetekből ugyanolyan következtetéseket levonni. A krízishelyzet tanulmányozásával feltérképezzük azokat az azonnali beavatkozási feladatokat, amelyek megszüntetik, vagy jelentősen enyhítik a krízishelyzet okozta problémákat / étkezés biztosítása, napközbeni ellátás/.

2. Családi anamnézis:

A család erősségeinek és gyengeségeinek, a családtagok megküzdő képességeinek és kompetenciáinak feltérképezése. A család etnikai, kulturális, vallásos értékei, közösségi kapcsolatai értékes források lehetnek, melyek felhasználhatók a segítő folyamatban.

Anamnézis:

- a családtagok fizikai, érzelmi és pszichés állapota /orvosi szakvélemények, házi orvosi utasítások, saját megfigyelés alapján/
- a család típusa, életciklusa
- a család lakóhelyi környezete
- a család kultúrája, identitása
- a család kapcsolatai
- a családdal kapcsolatban történt állami intézkedések, igénybevett szolgáltatások, kapcsolatai más közösségekkel

3. Helyzetelemzés:

A segítés folyamatában egyik legfontosabb feladatunk a család vágyaiknak, probléma megoldási kísérleteiknek megértése, felmérése /helyzetelemzés/. A felmérés során a család életének napi realitását kell feltérképezni, valamint azt, ahogy ezt a család látja. Külön figyelmet kell fordítani a gyerekek és az idős családtagok biztonságára, a család szükségleteire, és a rendelkezésre álló forrásokra. Fontos szerepe van annak, hogy a családot is bevonjuk működésének elemzésébe és megértésébe.

4. Családlátogatás:

A család otthonában tett látogatás különféle előnyökkel jár mind a számunkra, mind a segítséget igénybe vevő kliens számára. Sokkal jobban megérthetjük a család működését a lakásukra vetett egyetlen pillantással, mint az irodában folytatott hosszú beszélgetések során. Napi problémáik is jobban megfigyelhetők abban a környezetben, ahol mindennapi életük zajlik, s ahol ezek a nehézségek rendszerint előállnak. Így a konkrét helyzetre nézve adhatunk tanácsot, illetve a családdal együtt tudjuk elemezni a probléma kialakulásának okait.

5. Szolgáltató intézményben zajló megbeszélés, beszélgetés:

A rutinszerűen alkalmazott tanácsadási módszerek hatástalanok, lényeges a család iránti tisztelet, főleg a szegény, krízisről krízisre élő családokkal való beszélgetés során, melyek gyengének érezhetik magukat a szociális intézményekkel szemben. A szociális segítő nem ítélkező, minősítő, a változási szándékot együtt kell megfogalmazni a klienssel. Ebben az esetben sokkal hatékonyabb együttműködésre és jobb probléma megoldási készséggel számíthatunk.

Család megismerési technikák

1. Megfigyelés

A CSALÁD SZEREPE, JELENTŐSÉGE, FUNKCIÓI, KAPCSOLATFELVÉTEL, A CSALÁD MEGISMERÉSÉNEK MÓDSZEREI, TECHNIKÁI

A megfigyelés az a megismerési technika, amikor érzékszerveinkre, főként látásunkra és kisebb mértékben hallásunkra, vagy mindkettőre támaszkodva közvetlenül információt gyűjtünk a családról és környezetéről.

A megfigyelés tudatossága szerint lehet:

Strukturálatlan: nincs előre meghatározott terv és szempontrendszer, általában felderítő vizsgálatoknál alkalmazzuk, de a megfigyelőre a legerősebb ingerek hatnak, melynek következtében a szelektív figyelem súlyos problémája lép fel, többségében nem várt eseményekhez kötődik, így nehéz a megfigyelési szempontokat kialakítani /de lehet egy előre elkészített séma – megfigyelési űrlap/.

Strukturált: előre kidolgozott konkrét terve, szempontrendszere és időkerete van, leíró /jellemző/ és magyarázó /okási viszonyokat kereső/ vizsgálatokra használjuk, objektív információkat nyújt, mert a szelektivitás és a szubjektivitás kiszűrhető.

2. Interjúkészítés

Az interjú az a vizsgálati módszer, melynek alkalmazása során egyes családtagok érzéseibe, gondolataiba kívánunk mélyebben bepillantani, a család sorsának alakulásáról szeretnénk gazdagabb információt szerezni.

Mit kezdünk az interjúval?

- Értelmezzük, keressük meg az összefüggéseket, a legfontosabb eseményeket, amelyek a család krízis helyzetéhez vezettek.
- Gondolkozzunk el azon, hogy a strukturális tényezők mennyire zárják be a család életlehetőségeit.
- Keressük meg a család dinamikus elemeit, amelyre a motiváció építhető.

3. Kérdőíves felmérés

Kérdőívvel gyorsan, könnyen, egy időben lehet minden családtagtól információt szerezni. Differenciált, finom adatokhoz juthatunk, amelyek lehetővé teszik az árnyaltabb következtetések levonását.

A kérdőívek kitöltésének módszerei

- Önkitöltős – gyors, de számolni kell a hiányos kitöltéssel, amely a feldolgozás során okoz nehézséget.
- Megkérdezéses adatfelvétel – személyesen tesszük fel a kérdéseket, és a válaszokat azonnal rögzítjük a kérdőíven, több időt igényel, de teljesebb körű adatokhoz jutunk.

4. Dokumentumelemzés

A CSALÁD SZEREPE, JELENTŐSÉGE, FUNKCIÓI, KAPCSOLATFELVÉTEL, A CSALÁD MEGISMERÉSÉNEK MÓDSZEREI, TECHNIKÁI

Más intézmények által a családdal kapcsolatban létrehozott nyomtatott, írott anyagok, okiratok, határozatok rengeteg információt szolgáltatnak számunkra, amelyek igen sok következtetés levonására alkalmasak.

A dokumentumelemzés szabályai

- Meg kell vizsgálni a dokumentum hitelességét.
- Fel kell mérni a dokumentum objektivitását.
Ki kell szűrni a dokumentumkészítő szubjektivitását, esetleges torzítását.
- Ellenőrizni kell a dokumentum belső koherenciáját.

Összefoglalás

A család megismerése a szükségletek felismerése terén biztosít elméleti háttérrel a szociális segítség gyakorlata számára. Ez az elméleti háttér szükséges ahhoz, hogy a segítségnyújtás eredményes legyen.

Család megismerésének technikái:

Megfigyelés: családlátogatáskor, intézményben strukturálatlan megfigyelés, strukturált megfigyelés.

Kérdőíves felmérések: attitűdskálák, önjellemzésén alapuló öndefiníciós kérdőívek /érdeklődés, értékvizsgálatok, életviteli stílus feltárása/.

Interjútechnikák: a család krízis helyzetének feltérképezésére, megismerésére célzott beszélgetés.

Dokumentumelemzés: a családra vonatkozó dokumentumok, írásos feljegyzések elemzése.

A család megismerésének módszerei:

Esettanulmány.

Családi anamnézis.

Helyzetelemzés.

Családlátogatás.

Szolgáltató intézményben zajló megbeszélés, beszélgetés.

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

Az olvasott szakmai szöveg és a benne lévő feladatok széleskörű elméleti megalapozású szakmai munkához vezető útként kell értelmeznie. Munkája során problémaelemzésre, és problémafeltárássra van szükség. Önállóan kell információt gyűjtenie, értelmeznie. Az önálló feladatok megoldásához segítséget nyújtanak az ajánlott irodalomban felsorolt szakmai anyagok és az internetes honlapok.

Úgy tanulja a tananyagot, hogy a fejezeteket sorban haladva olvassa el. A szükséges feladatokat megoldja, majd levonja a tananyaghoz tartozó következtetéseket. Ezt követően olvassa el többször az elméleti részét a tananyagnak! A tananyag elsajátításához aktivitás szükséges Öntől, ez az aktivitás a következő tevékenységekben jelentkezik:

- olvasott szakmai szöveget kell megértenie,
- olvasott szakmai szöveg kiegészítése feladattal,
- rendszerekben kell gondolkodnia.

A tanulás középpontjában a tananyag értő olvasása és a tananyagban szereplő feladatok megoldása szerepel. A tananyag értő olvasásakor mind a köznapi, mind a szaknyelvi szövegrészek alapos megértésére kell törekedni, úgy kell az olvasott szöveg tartalmát értelmeznie, hogy mind a köznapi, mind a szakmai környezetben kellő elméleti megalapozással alá tudja támasztani érveit a döntése mellett.

A tananyag tanulásának szerves része a tanulásirányítóba illesztett feladatok megoldása, amelyek szinte mindegyikének megoldásához önállóan kell ismerteket gyűjtenie. Ennek az a célja, hogy kialakuljon Önben egy tudatos szakmai tartalmú információgyűjtési attitűd, amire szüksége lesz későbbi munkája során is.

A csoportos feladatmegoldás célja, a társas kompetenciák fejlesztése:

- együttműködési készség
- kapcsolatteremtő készség
- határozottság
- empátikus készség
- segítőkészség
- tolerancia
- kommunikációs készség: fogalmazás, nyelvhelyesség
- udvariasság
- közérthetőség

1. feladat

Keresse meg azokat a jogi szabályokat, amelyeket figyelembe kell venni a családsegítés folyamatában. Szakirodalomnak javasolom: 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendeletet és a 1993. évi III. törvényt a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló §-nak áttanulmányozását.

A CSALÁD SZEREPE, JELENTŐSÉGE, FUNKCIÓI, KAPCSOLATFELVÉTEL, A CSALÁD MEGISMERÉSÉNEK MÓDSZEREI, TECHNIKÁI

Válasszon magának párt! Vitassák meg, hogy a **társadalom** mit vár a szociális munkától?

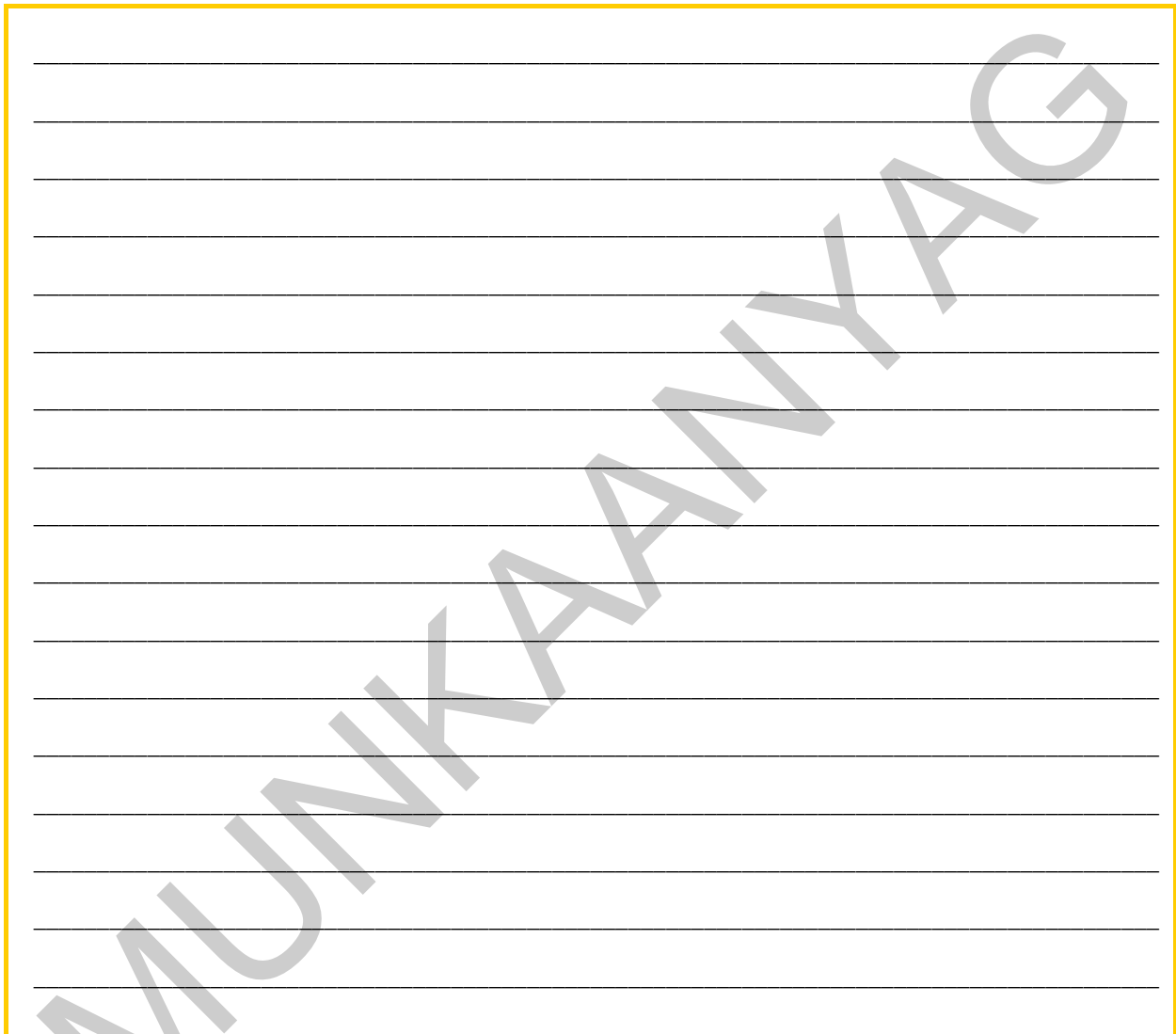
A vita lezárásakor, közös álláspontjukat jegyezze le a kijelölt helyre!

MUNKANYAG

A vita lezárásaként egyeztessék álláspontjukat A Szociális Szakmai Szövetség Etikai Kódexével, és A Szociális Munkások Nemzetközi Szövetsége 2000. júliusában a montreali közgyűlésen kimondott definíciójával!

3. Feladat

Ismertesse a családban kialakult konfliktusok lehetséges okait! Válaszát írja a kijelölt helyre!

Az önellenőrző feladat /házi dolgozat/ megoldása lehetőséget biztosít arra, hogy a tananyag tartalmát átgondolja. A feladat értékelése szummatív /érdemjegy/. Ennek az a célja, hogy tájékozódni tudjon, hogy a tanulás során milyen mélységben sajátította el az ismereteket, és hogyan tudja egységbe, rendszerbe látni és láttatni másokkal. További célja a szakmai nyelvi íráskészség fejlesztése az olvasott szakmai szöveg tartalmának mind köznapi, mind szakmai megfogalmazása írásban.

Megoldás

1. feladat

1993. évi III. törvény: 57. § (1) A személyes gondoskodás keretébe tartozó szociális alapellátási formák a következők:

Étkeztetés

62. § (1) Az étkeztetés keretében azoknak a szociálisan rászorultaknak a legalább napi egyszeri meleg étkezéséről kell gondoskodni, akik azt önmaguknak, illetve önmaguknak és eltartottjaik részére tartósan vagy átmeneti jelleggel nem képesek biztosítani.

(2) Étkeztetésben kell részesíteni azt az igénylőt, illetve általa eltartottat is, aki kora vagy egészségi állapota miatt nem képes az (1) bekezdés szerinti étkezésről más módon gondoskodni.

(3) A településen élő fogyatékos személyek, pszichiátriai betegek, hajléktalan személyek vagy szenvedélybetegek részére lehetőséget kell biztosítani az étkeztetés igénybevételére, illetve segítséget kell nyújtani a saját lakóhelyükön történő étkezés biztosítására.

Házi segítségnyújtás

63. § (1) Házi segítségnyújtás keretében kell gondoskodni

- azokról az időskorú személyekről, akik otthonukban önmaguk ellátására saját erőből nem képesek és róluk nem gondoskodnak,
- azokról a pszichiátriai betegekről, fogyatékos személyekről, valamint szenvedélybetegekről, akik állapotukból adódóan az önálló életvitellel kapcsolatos feladataik ellátásában segítséget igényelnek, de egyébként önmaguk ellátására képesek,
- azokról az egészségi állapotuk miatt rászoruló személyekről, akik ezt az ellátási formát igénylik, illetve bentlakásos intézményi elhelyezésre várakoznak.

(2) A házi segítségnyújtás kiegészítő szolgáltatása vagy önállóan megszervezett szolgáltatási formája a jelzőrendszeres házi segítségnyújtás. A jelzőrendszeres házi segítségnyújtás a saját otthonukban élő, egészségi állapotuk és szociális helyzetük miatt rászoruló időskorú, valamint fogyatékos személyek részére nyújtott ellátás. Segítségével fenntarthatók a biztonságos életvitel feltételei, krízishelyzetben lehetőséget nyújt az ellátást igénybevevő személynél történő gyors megjelenésre és segítségnyújtásra.

(3) A fogyatékos személyek részére nyújtott jelzőrendszeres házi segítségnyújtás ellátója együttműködik a támogató szolgálattal.

Családsegítés

64. § (1) A családsegítő szolgáltatásban nyújtott általános és speciális segítő szolgáltatás olyan személyes szociális szolgáltatás, amely a szociális munka eszközeinek és módszereinek felhasználásával hozzájárul az egyének, a családok, valamint a különböző közösségi csoportok jólétéhez és fejlődéséhez, továbbá a szociális környezetükhöz való alkalmazkodáshoz.

2. feladat

A Szociális Szakmai Szövetség Etikai Kódexe erről a következőket mondja:

- A szociális munka célja, hogy megelőzze, enyhítse és lehetőleg akadályozza meg az egyének, családok, csoportok, közösségek nélkülözését és szenvedését.
- A szociális munkát végző felelőssége, hogy saját kompetenciáján belül - a tevékenység szolgáltató vagy hatósági jellegének megfelelően - nyújtson szolgáltatásokat. Legjobb tudása szerint a szociális problémákat előzze meg és kezelje, valamint járuljon hozzá a társadalmi tervezéshez, fejlesztéshez és cselekvéshez, támogatva az egyéneket, a családokat, a csoportokat és a közösségeket.

A Szociális Munkások Nemzetközi Szövetsége 2000. júliusában a montreali közgyűlésen a következő definíciót fogadta el: a professzionális szociális munka elősegíti a társadalmi változást, a problémamegoldást az emberi viszonyokban, a hatalomtól megfosztottak hatalomhoz jutását (empowerment), valamint az emberek felszabadítását a nagyobb jól-lét elérése érdekében. Az emberi viselkedésről és a társadalmi rendszerekről szóló elméletek felhasználásával a szociális munka azokon a pontokon avatkozik be, ahol az emberek és környezetük kölcsönhatásba lépnek egymással.

3. feladat

Konfliktus alakulhat ki a családban a tevékenységből fakadóan, amivel hatni kívánnak egymásra. A tudati és érzelmi folyamatok miatt, és a társadalmi viszonyrendszerek miatt. Cseh- Szombathy László szerint konfliktusok azok a társadalmi helyzetek, folyamatok, amelyekben két vagy több személy vagy csoport között érdekellentét van, amely érzelmi vagy szándékbeli ellentétben időnként ellenséges interakcióban is kifejeződik.

Konfliktus kialakulhat:

- érzelmi viszonyok -> szexuális kapcsolat,
- személyközi kapcsolatok,
- életstílus,
- szakmai hivatás,
- értékrend,
- világkép,
- szerepek miatt.

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Válasszon ki a család megismerésének módszerei közül egyet, dolgozza ki házi dolgozat formájában!

A dolgozat kézzel és géppel írt formában legalább 3 oldal legyen!

2. feladat

Évfolyamtársaival alakítsanak csoportokat és készítsenek feladattervet az esetfelvetés, munkahelyzet c. fejezetben szereplő család megismerésére! A csoportok elemezzék és értékeljék egymás feladatterveit!

A feladattervet a kijelölt helyre jegyezze le!

MUNKANYAG

MUNKANYAG

MUNKANYAG

MEGOLDÁSOK

1. feladat

Egyik lehetséges megoldás: Családlátogatás

Vázlatpontok:

I. A családlátogatás célja

II. Miért jó módszer a családlátogatás a család megismerésére?

III. A családlátogatáson alkalmazható megismerési technikák. Egy, a családlátogatáson alkalmazott megismerési technika kiválasztása és részletes kifejtése.

IV. Hogyan viselkedünk családlátogatáskor /a segítő kompetenciái, kompetenciahatárai/?

2. feladat

Feladatterv a család megismerésére

- Kapcsolatfelvétel ideje, módja
- Alkalmazott módszerek /családlátogatás, telefonhívás/
- Krízishelyzet- problémafelmérés
- Alkalmazott módszerek /ha szükséges családi anamnézis, családlátogatás, helyzetelemzés/
- Alkalmazott megismerési technikák /egészségügyi dokumentumok elemzése, beszélgetés, megfigyelés/
- Segítségnyújtáshoz szükséges segítői kompetenciák meghatározása, a megismerés eredményei alapján a segítő kompetenciájába tartozó feladatok megállapítása, illetve a kompetencián kívül álló esetekben külső, adekvát segítség bevonása.

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Kozma Judit: Kézikönyv szociális munkásoknak, Budapest, Szociális Szakmai Szövetség, 1998.
- Gosztonyi Géza - Pik Katalin: A szociális munka szótára, Szociális Munkások Magyarországi Egyesülete, Budapest, 1998.
- Bagdy Emőke: Családi szocializáció és személyiségzavarok, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1977.
- Komlósi Sándor: Alapvető ismeretek a családról, családi életre nevelés, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998.
- Cseh-Szombathy László: Családszociológiai problémák és módszerek; Gondolat, Bp. 1979
- Horváth-Szabó Katalin: Családszociológia; PPKE, Piliscsaba, 2001

AJÁNLOTT IRODALOM

- 1998. évi LXXXIV. törvény. A családok támogatásáról.
- 1993. évi III. törvény. A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról.
- Hegyesi Gábor - Talyigás Katalin - Gosztonyi Géza - Tánczos Éva: A szociális munka elmélete és gyakorlata I-III. kötet, Semmelweis Kiadó, Budapest, 1996.
- Zrinszky László: Nevelésemélet, Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2002.

A(z) 1853-06 modul 007-es szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
54 762 02 0010 54 01	Gerontológiai gondozó
54 762 02 0010 54 02	Pszichiátriai gondozó
54 762 02 0010 54 03	Szenvedélybeteg-gondozó
54 762 02 0010 54 04	Szociális gondozó, szervező

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:
25 óra

MUNKANYAG

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1-2008-0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.
Telefon: (1) 210-1065, Fax: (1) 210-1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató